

Dialogid raamatukogus

Juhendmaterjal

KO Eesti
GU Koostöö
Kogu Kogu

Juhendmaterjal „Dialogid raamatukogus“ on valminud 2022. aastal toimunud koolitusprogrammi „Kohalike dialogid kohalikus raamatukogus“ käigus, mis on SA Eesti Koostöö Kogu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu ja raamatukogude aasta koostööprojekt.

Suur aitäh kõikidele osalejatele, tänu kellele kujunes programm teekonnaks, millel kogeda mõtestatud dialoogi:

Monika Jõemaa

Põhja-Pärnumaa Raamatukogu, Pärnumaa

Annely Veevo

Kärdla Linnaraamatukogu, Hiiumaa

Jaanika Tappo

Tallinna Keskraamatukogu, Harjumaa

Aira Jõõts

Raasiku Valla Raamatukogu, Harjumaa

Janne Tenson

Lääne Maakonna Keskraamatukogu, Läänemaa

Veronika Raudsepp Linnupuu

Viljandi Linnaraamatukogu, Viljandimaa

Astrid Karpender

Türi Raamatukogu, Järvamaa

Tiia Linnard

Jõhvi Keskraamatukogu, Ida-Virumaa

Triinu Rätsepp

Valga Keskraamatukogu, Valgamaa

Lea Rand

Toila Vallaraamatukogu, Ida-Virumaa

Mairi Tempel

Tartu Linnaraamatukogu, Tartumaa

Silvi Lukjanov

Kehtna Raamatukogu, Raplamaa

Juhendmaterjali koostas osalejate tagasiside toel **Piret Jeedas**, koolitusprogrammi koolitaja, andragoogika õppejõud, dialoogi praktiseerija.

Keeletoimetaja **Mari Klein**

Kujundaja **Kaspar Ehvest**

Foto autor **Liis Reiman**

Jeedas. P. 2023. Dialogid raamatukogus. Juhendmaterjal. Tallinn.

Sisukord

Häälestuseks	4
1. Dialoog kui teadlik vestlus	6
2. Dialoogi kavandamine	12
3. Dialoogi pidamine	29
4. Ruumi loomise kunst ja praktika	37
5. Kohtumine osalejatega	40
6. Dialoogi hoidja kui ruumilooja	44
Kasutatud kirjandus	48

Häälestuseks

Küllap oled kogunud mõnd sellist vestlust, mis võib kajada pikalt: mõtled kuuldule, jagatule ja sündinud tähendustele, jätkad vestlust iseendas. Tunned, et mõistad midagi selgemalt või taipad midagi, mis seni oli sõnasamata. Kuidas sellised vestlused sünnivad? Kas alati ja igal pool?

Raamatukogud üle maailma on uuenemas ja võtmas aktiivset kogukonnakeskuse, kodanikuühiskonna ja demokraatia uuendaja, säästva arengu eestkõneleja ning kohaliku dialoogi looja rolli. Raamatukogutöötajad on kogukonnale hindamatu väärtusega eestvedajad, kelle igapäevas saab kokku terve maailm: iga külastaja on kui peegelpilt kogukonna tugevustest, vajadustest, unistustest ja ka pettumustest.

Dialoog kui teadlik vestlus olulisel teemal võiks olla kogukonda ühendav praktika, mis loob võimaluse jagada, kuulata ja olla kuuldu, väljendada oma vaateid ja väärtusi, arendada sallivust erinevuste suhtes ning seeläbi püüelda sügavama mõistmise poole.

„Näen, et aktuaalseid teemasid saab paremini käsitleda. Kui anda kogukonnas olevatele ja seni oma seltskonna õdusatesse oasidesse killustunud gruppidele võimalus mõtestatud ja hästikorraldatud dialoogi kaudu kokku tulla, võiks tulemuseks olla meid kõiki siduva ühisosa selgem nägemine ning võimaluste avardumine.“

Veronika Raudsepp Linnupuu
Viljandi Linnaraamatukogu

Dialoog pakub inimesena võimaluse õppimiseks: nii iseenda, teiste inimeste kui ka ümbritseva maailma kohta. Hästi hoitud turvalised vestlusruumid on vajalikud rohkem kui kunagi varem, sest ideaalide kõrval on meie ümber ka vastuolud, konfliktid, kriisid, ebakindlus tuleviku suhtes. Dalai-laama on

sõnanud, et „probleemid ja arusaamatused saab lahendada läbi dialoogi. 21. sajand peab olema dialoogi sajand“.

2022. aastal õppisid 12 raamatukoguhoidjat esmakordselt toimunud koolitusprogrammi „Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus“ raames, kuidas dialoogi kogukonnas korraldada. Ühisel dialooginädalal juunis viidi koolitusel omandatud oskused praktikasse ning kutsuti inimesi arutlema oluliste teemade üle nagu noored ja raamatukogu, kriisideks valmistumine, parema elukeskkonna loomine, raamatukogude tulevik jne. Dialoog toimus 12 kogukonnas ja neis osales kokku 120 inimest. Koolitusprogrammi ja dialooginädala mõjust on võimalik lugeda mõjuanalüüsist [„Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus“](#) (Tilga 2022).

Siinne juhendmaterjal on sündinud koolitusprogrammi käigus osalejate kaasabil. See toetab Sinu püüdlust, hea dialoogi huviline, olulisi vestlusi kogukonnas ise läbi viia. Olgu selleks siis raamatukogu või mõni muu sobiv keskkond, nagu kool, seltsimaja, park jne. Juhendmaterjal on orienteerumiseks on mõni tähis:

- **„Dialoog kui teadlik vestlus“** avab dialoogi tähendusruumi ja pakub seega sisulist tuge dialoogi olemuse tutvustamiseks osalejatele.
- **„Dialoogi kavandamine“** keskendub olulistele dialoogi kavandamise praktilistele sammudele.
- **„Dialoogi pidamine“** kirjeldab detailselt dialoogi pidamise samme.
- **„Ruumi loomise kunst ja praktika“** keskendub füüsilise ruumi loomise olulisusele ja avab viise osalemiskogemuse rikastamiseks.
- **„Kohtumine osalejatega“** annab mõne suunise, kuidas avatult kohtuda mitmekesise osalejate ringiga.
- **„Dialoogihoidja kui ruumilooja“** tutvustab põhimõtteid, mis aitavad häid dialooge ellu viia.

Peatükkide vahelt leiab inspiratsiooniks mõtteid, mida on jaganud koolitusprogrammis ja dialooginädalal osalejad.

Loodame, et see juhendmaterjal aitab sul ellu kutsuda häid ja sisukaid dialooge.

1. Dialoog kui teadlik vestlus

Meie sõnavara on rikkalik. Nii kasutame sõnu „dialoog“, „debatt“, „arutelu“ ja „vestlus“ oma igapäevases sõnavaras läbipõimunult. Igal sõnal on oma tähendusruum, mis ajas muutub ja koos inimestega areneb. Eestikeelse sõna „vestlus“ juured on sõnades „jutt, vestlus, kõnelus“.¹ Inglisekeelse sõna „vestlus“ (*conversation*) juured on ladina keeles – *con verser*. See tähendab koos pööramist või keeramist, kordamööda rääkimist (Isaacs 1998, 37).

See on kuulamise ja osalemise protsess, kus ühelt poolt kohtume meile tuttavate mõtete, ideede või seisukohtadega; teisalt kuuleme ka seda, millega on meil raske nõustuda, nt arusaamad, oletused.

Dialoog on sügavama tähenduseni ja vastastikuse mõistmiseni jõudmise viis, koos mõtlemise kunst ja praktika.

David Bohm

Sõna „dialoog“ juured on kreeka-keelses sõnas *dialogos*. Logos ehk „tähendus, sõna“, dia ehk „läbi“. Seega võiks dialoogi tõlgendada kui fenomeni, kus „tähendus liigub läbi“.

Dialoogi kõrval kasutame tihti sõnu diskussioon ja debatt. Diskussiooni alge tähendab lahti lõhkuma (*break apart*) (Bohm 1996, 6–7). Selle keskmes on oma vaatenurkade analüütiline esitlemine, nende kaitsmine ja positsiooni säilitamine (Isaacs 1998, 41). Diskussioon võib olla sobiv siis, kui eesmärk ongi erinevate vaadete esitlemine ja jagamine. Debatil (Bohm 1996, 6–7) sõna alge tähendab maha suruma (*beat down*) ja selle käigus püütakse oma vaadetega teist „võita“ (Isaacs 1999, 42). Need suhtlusvormid peegeldavad soovi jõuda eesmärgini või ühisele kokkuleppele, lahendada probleeme või esindada konkreetset arvamust (Bohm, Factor & Garrett 1991). Me vajame erinevaid vestluse vorme, nii debatte kui ka diskussioone.

¹ Eesti etümoloogiasõnaraamat <https://www.eki.ee/dict/ety/index.cgi?Q=vestlus&F=M&C06=et>

Dialoogi kujunemist mõjutanud autorid.

Martin Buber (1878–1965) leidis, et tõeline dialoog on kogukonna kujunemise oluline eeldus. Ta rõhutas suhete olulisust dialoogis.

Mihhail Bahtin (1895–1975) pidas oluliseks eri vaatenurkade uurimist uute võimaluste märkamiseks ja sügavama mõistmise kujunemiseks.

Paulo Freire (1921–1997) keskendus teineteist austavale dialoogilisele kommunikatsioonile õpetajate ja õppijate vahel. Dialoog on viis, kuidas kutsuda maailmas ellu positiivseid muutusi.

David Bohm (1917–1992) leidis, et inimese mõte on piiratud ja täis oletusi. Dialoogi kaudu on võimalik eri vaatenurki uurida ja seeläbi osade asemel näha valitud teemat terviklikumana. Ta praktiseeris ilma konkreetse teema ja dialoogihoidjata peetud dialoogi, mille keskmes on sügav uurimine, oletuste eemale heitmine ja ühistarkus.

(Heierbacher 2007, 112)

Dialoog on teadlik vestlus olulise teema või küsimuse sügavaks uurimiseks, milles kõik osalejad mõjutavad vestluse kvaliteeti, sügavust ja sisukust. Martin Buberi (1995) arvates püüdlevad tõelises dialoogis partnerid elava suhte poole, tajuvad teist tema vahetus ja unikaalses olemises, on tervenisti selles hetkes, täie tähelepanu ja avatud südamega, vastuvõtlikud neile suunatud pöördumistele (viidanud Raudsepp 2007, 12). William Isaacs (1999) rõhutab erinevuste tähtsust dialoogilises suhtes:

- Dialoog on ühise uurimise, koos mõtlemise ja reflekteerimise viis.
- Dialoog on vestlus, milles inimesed mõtlevad koos vastastikusel suhtel olles. Koos mõtlemine tähendab oma vaatenurkade uurimist, kujunenud seisukohtadest lahti laskmist ja avatust nendele võimalustele, mis kerkivad esile läbi suhte teistega.
- Dialoogi kaudu jõuame uue arusaamani, mis loob ühtlasi aluse uutemoodi mõtlemisele ja tegutsemisele.

David Bohmi huvitas, kuidas inimene mõtleb ja oma mõtte kaudu maailma loob. Mõte on teadlik protsess, mille osa on ka tunded, hirmud, kavatsused, soovid. Igal inimesel on oma oletused, mis on kujunenud varasema kogemuse, haridustee, teiste inimeste mõjul. **Dialoog on võimalus oletusi sügavamalt uurida, neid kahtluse alla seada ja seeläbi jõuda uute sügavamate tähendusteni.** (Bohm jt 1991).

DIALOOGI PÜÜDLUS

Dialoog ei tegele tahtlikult käitumise muutmisega, tulemuseni jõudmisega või inimeste suunamisega ettemääratud eesmärgini. Kui dialoogil üldse on eesmärk, siis on see **uurida olulist teemat või küsimust täies avatuses, jõuda sügavale arusaamisele meie käitumist suunavast mõtlemis- protsessist ja seeläbi jõuda uute võimaluste märkamiseni.**²

Bohm leiab, et „vaadeldud ja uuritud mõte käitub teistmoodi“ (Bohm jt 1991). Seega võib dialoogi kaudu toimuda õppimine, avastamine, uute taipamisteni jõudmine, ideede sünd. Kuna dialoogi eesmärk pole jõuda tulemuseni või saavutada eesmärk, kedagi õpetada või koolitada, võib see osalejates esile tuua frustratsiooni. Seetõttu on dialoogi käivitamisel alguses abi fasilitaatorist ehk hõlbustajast, kes aitab dialoogi käivitada ja selgitada, mis on dialoog ja kuidas see erineb teistest vestluse vormidest.

DIALOOGILINE MEELELAAD

Dialoogi kaudu on võimalik jõuda teise inimeseni siis, kui dialoog tuleb südamest. Oluline on enda usk dialoogi, selle potentsiaali ja väärtusesse. Dialoogiline lähenemine on valik. (Helde 2012). Dialoogi kokkukutsuja ehk dialoogi hoidja ja dialoogis osalevate inimeste isiklik eeskuju ja meeleseisund, avatus ja tähelepanelikkus aitavad kaasa hea vestluskultuuri loomisele.

- Dialoogis kohtutakse **võrdsete partneritena**. Me püüame olla kohal eelkõige inimestena, mitte oma rolli, staatuse või positsiooniga. See võib olla väga keeruline kontekstis, kus staatusel on tähtis roll. Inimestena oleme võrdsed.
- Oluline on **valmisolek osaleda ja jagada**. Dialoog võib olla esiti hirmutav. Osalejana tekivad kahtlused, kas jagatud mõttel on väärtust, kas see on oluline. Mis siis kui mind naeruvääristatakse... või ei mõisteta. Dialoogi hoidjana saame meelde tuletada käitumisviisid ja praktikad, millele vesteldes toetume. Hea on mõista, et jagamise viise on erinevaid ja ka vaikus on osa dialoogist.
- Heas dialoogis on **ruumi erinevuste ja oletuste avatud uurimisele ja teadvustamisele**. Dialoogi hoidjana saame luua turvalise ruumi, kus erinevused on teretulnud. See eeldab, et oleme avatud ja kuulame selleks, et mõista. Me oleme uudishimulikud hetkel, kui kuuleme midagi, millega

² The art of dialogue according to David Bohm <https://organicstrategies.de/en/the-art-of-dialogue-according-to-david-bohm/>

ei taha nõustuda, mis tekitab kahtlusi või küsimusi. Sel juhul on hea endamisi öelda: „See on küll huvitav... ma pole varem nii isegi mõelnud... ma tahan selle kohta rohkem teada...“. Uurimine tähendab, et olen valmis oma hoiakuid, eelarvamusi, mõttemustreid kriitiliselt uurima ja vajadusel kahtluse alla seadma. Mitte seetõttu, et need on valed, vaid et anda võimalus nende avardamiseks.

- Turvalises dialoogiruumis on väljakutsed, pinged või hõõrdumised teretunud. Hetkedel, mil neid kogetakse, algab avastamise ja õppimise protsess – **iseenda ja oma oletuste kohta.**
- Heas dialoogis on **ruumi empaatilisele kuulamisele ja enese ausale väljendamisele.** Empaatia tähendab valmisolekut astuda kellegi teise kingadesse. Näha teemat, küsimust või probleemi kellegi teise vaatenurgast. See tähendab soovi mõista inimest. Enese aus väljendamine on julgus jagada seda, mis on oluline. See on julgus esitada küsimusi, millele veel ei ole vastust. See on julgus mitte nõustuda. See on julgus öelda seda, mida keegi ei julge.
- Hea dialoogi käivitab **kõnekas küsimus või teema.** Miski, millega tekib isiklik seos või kogemus. Osaleja ei pea olema teemas ekspert, oluline on uudishimu ja tahe teemat uurida. Olulise ülesleidmine on pidev dialoog iseenda ja ümbritseva maailmaga: mis on see, mis läheb just praegu meile korda? Mis vajab meie ühist tähelepanu? Mida me oleme valmis uurima koos?
- Vestluse käigus võivad sündida osalejate jaoks **uued seosed, taipamised, avastused ja ideed.** Dialoog ei pea ilmtingimata lõppema konkreetse tulemiga. Oluline on loomulik esile kerkimise protsess – valmisolek uurida teemat seni, kuni tekib uus mõistmine või selgus. Dialoogi käigus tekkinud uued taipamised ja seosed võivad viia teistmoodi tegutsemiseni või muutuseni nii individuaalsel kui ka rühma ja kogukonna tasandil. Dialoog võib rühma ühendada ja luua eeldusi kohesiivsuse kujunemiseks. (The AIZ Leadership Tool Box).

Kuigi vestlused on meie igapäevaelu loomulik osa, saame ise mõjutada vestluse sügavust ja kvaliteeti. Saame teadlikult valida, millise pühendumusega me teemale ja inimestele keskendume.

DIALOOGI EELDUSED

Dialoog on suhe, mis toob esile ja toetab subjektide olulisi omadusi, kus märgatakse teineteist oma terviklikkuses. (Raudsepp 2007). Nii võime rääkida ka dialoogi psühholoogilistest eeldustest:

- **Tahe dialoogi astuda.** Teisisõnu, osalejal on huvi teiste inimeste vastu, valmisolek luua kontakt, valmisolek ületada võimalikud tekkinud barjäärid ning teadvustatud või teadvustamata eesmärk (nt soov mõista, saada midagi uut teada, praktiseerida kuulamist, kogukonda kuulumine, huvi teema vastu jne).
- **Dialoogiline meeelseisund kui suhtumine:** sisemine orientatsioon teisele, teise tunnetamine tema unikaalsuses ja terviklikkuses, avatus.
- **Muutumisvõime ja valmisolek:** teisisõnu, avatus uutele seisukohtadele ja teistele perspektiividele, avatus ootamatusteks.
- **Poolte erinevuste ja vastastikuse sõltuvuse teadvustamine:** erinevusi nähakse kui võimalust õppida, avastada.
- **Valmisolek ühiselt luua,** nt uusi tähendusi, arendada ideid.
- **Adekvaatne enese ja teise kirjeldamine:** osaleja enda minapildi tajumine ja enesekehtestamise võime. Samas positiivne suhtumine partnerisse ja tema minapilti (nt partneri tunnustamine).
- **Tunnustamine ja austus:** teise inimese eri külgi märgatakse ja tunnustatakse. Luuakse võimalus olla kuulnud ja märgatud. Väljendub austus partneri ja tema identiteedi elementide vastu.
- **Usaldus partneri suhtes:** austuse väljendamine.
- **Refleksiivsus:** valmisolek ja võime oma positsiooni ja seisukohti uurida ja vaadelda.
- **Erinevuste sallimine ja aktsepteerimine.** (Raudsepp 2007).

Dialoog on kutse püüelda suurema mõistmise ja sügavama taipamise poole. Dialoog on kutse õppida olema parem kuulaja. See on võimalus õppida väljendama oma vaateid, väärtusi, unistusi. See on praktika, mis õpetab meid mõistma teist inimest ja õppima erinevustest.

Dialoog võib jääda ka tehniliseks, kui see on suunatud informatsiooni vahetamisele ja teiste mõjutamisele. Dialoog võib jääda maskeerunud

monoloogiks, kus toimub sõnade vahetamine ilma tegeliku dialoogilise suhteta (Buber 1995, viidanud Raudsepp 2007, 12). Nii võime kogeda ka tõelist dialoogi takistavaid tegureid (Raudsepp 2007, 12–13):

- **mittedialoogiline meeleseisund:** teist inimest tajutakse kui eset ehk objekti;
- **essentsialistlik mõtteviis:** jäik ja staatiline mina-positsioon, partneri negatiivne kirjeldamine;
- **ühisosa või ühiste ressursside eitamine või märkamata jätmine;**
- **jõu- või võimupositsioonile astumine partneri suhtes:** kõrgema staatuse rõhutamine, autoritaarne suhtlemistaktika;
- **usaldamatus, ohustatuse tajus;**
- **hirmu ja kahtlustuse õhkkond;**
- **austuse puudumine partneri vastu.**

Igaüks meist mõjutab dialoogi kvaliteeti, sügavust ja sisukust. Meie ülesanne ja võimalus on luua enam eeldusi sisuka dialoogi kogemiseks ja seeläbi dialoogilise meelelaadi kujunemiseks. Dialoogilise meeleseisundi, dialoogitahte ja -võimelisuse kultiveerimine on pidev protsess. Dialoogi kokkukutsujana on väga oluline kutses avada dialoogi olemust ja häälestatust osalemiseks. Dialoogi pidamisel on oluline dialoogi olemust oma sõnades avada, näidetega illustreerida. Kutsuda osalejaid koos õppima: me kõik saame olla paremad kuulamises, jagamises, teineteise märkamises ja tunnustamises.

DIALOGI TÄHENDUS

Olles lugenud dialoogi kohta, kirjuta endale lühike kokkuvõte, mis on dialoog. Nii on sul lihtsam oma sõnadega selle tähendust dialoogi pidamisel edasi anda.

SOOVITUS

Kui soovid süveneda dialoogi olemusse, soovitame lugeda järgmisi allikaid:

- Bohm, D. 1996. On Dialogue. London: Routledge.
- Bohm, D., Factor, D. & Garrett, P. 1991. Dialogue: a proposal.
<https://www.humiliationstudies.org/documents/BohmDialogue.pdf>
- Bohm Dialogue. <https://www.bohmdialogue.org>
- Raudsepp, M. 2007. Dialoogi psühholoogiast. Akadeemia 19 (10), 2216–2235.

Koolitusprogrammi „Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus“ osalenud raamatukogutöötajate arusaamad dialoogist.

- Ühise vestluse vorm, milles igaühel on õigus olla kuulnud ja kuulatud.
- Dialoog on kuulamise ja eneseväljendamise oskus.
- Mõnuses õhkkonnas oma arvamuse avaldamine ja teiste suurepärase mõtete kuulamine.
- Üksteise arvamusi austav arutelu.
- Dialoog on ajas, hetkes, ruumis kohal olles ja ennast väljendades ühine küsimusele lahenduse otsimine. Sealjuures üksteist kuulates, austades ja oma eelarvamusi kõrvale heites.
- Dialoog on arukas vestlus osapoolte vahel, kus kõik saavad kuulnud ja kuulatud, tulemuslik mõttevahetus, mida tahaks kogeda veel ja veel ja veel.
- Kuulamise ja oma mõtete avaldamise oskus.
- Vestlus, kus selguvad vajadused, probleemid, arenguvõimalused, olemasolevad positiivsed aspektid jne, ja kus valesid vastuseid pole.
- Koosmõtlemise vorm.
- Aitab ühist keelt leida.
- Teemaatiline vestlusring.

Mõjuanalüüs (Tilga 2022)

2. Dialoogi kavandamine

Iga mõjusa dialoogi oluline eeldus on selle hoolikas ettevalmistus, et osalejad kogeksid kohtumist tähenduslikuna ja sooviksid osaleda.

DIALOOGI RAAMISTADES

- **Osalejate arv**

David Bohm leidis, et hea dialoogis osalejate arv on 20–40 osalejat, mis võimaldab mitmekesisusel ja eriarvamusel enam esile tulla. See arv inimesi peegeldab ühiskonna alagruppe või subkultuure, mitmekesisust. Väiksemates gruppides võib mitmekesisus puududa ja inimesed kinni jääda harjumuspärasesse mõtlemisse. Kui on väiksem grupp, nt 5–6 osalejat, osalejad pigem kohanduvad, on viisakad ega julge rääkida. Samas ütleb Bohm, et sa võid olla dialoogis iseendaga, kui on olemas **dialoogi meelsus ehk vaimsus** (*spirit of dialogue*) (Bohm jt 1991).

Dialooginädalal peetud dialoogidel osalejate arv varieerus, alates 3 osalejast kuni 20 osalejani. Näiteks Monika peetud dialoogil osales kolm inimest, seda kogeti sisukana ja see lõi aluse edasiseks koostööks. Tasub küll püüelda suurema grupi osalemise suunas, ent ka väiksemas grupis võib kogeda sisukat dialoogi.

- **Juhi roll**

Idealis võiks dialoog toimida ilma juhi ja päevakavata. Alguses võib olla abi fasilitaatorist ehk hõlbustajast, kes aitab dialoogi käivitada, selgitada, mis on dialoog ja kuidas ta erineb teistest grupiprotsessidest. **Hõlbustaja hoiab ruumi avatuna** ja on ise selle ruumi üks osa. Mida pikema ajaperioodi vältel inimesed dialoogis osalevad, seda vähem nad vajavad konkreetset juhti. (Bohm jt 1991).

Koolitusprogrammi käigus harjutasid osalejad dialoogi pidamist tandemina. Samuti peeti dialooginäädala käigus üks dialoog ühiselt. Praktiseerimise teekonna alguses ongi hea kavandada ja pidada dialoogi kellegagi koos.

- **Dialoogi formaat**

Avatud suhtlemist toetab **istumine ühes ringis**. Alguses võib see olla ka ebamugav või võõras. Ring kui kujund on loomulikult meie ümber. Näiteks kui vaatame inimese silma või lööme kaaslasele palli. Meid saatev päike või täiskuu on ringikujuline. Harrison Owen (2005), avatud ruumi praktik, leiab, et „suhtlemise loob ring. Ringis saavad inimesed üksteisega suhelda lihtsalt, silmast silma. Inimsuhete geomeetria põhikujund on ring. Ringil pole otsa ega algust, ei kõrgust ega madalust, ei ühtki poolt, mida pooldada“.

Ringis kohtuvad inimesed võrdsetena. Samas on iga kultuurikontekst erinev ja rollid (nt alluv ja juht) võivad mõjutada. Seega on hea alguses rääkida kohtumisest võrdsetena ja miks see on oluline (meil on küll isesugused rollid, ülesanded või positsioonid, aga inimestena oleme võrdsed). Hierarhia ei ole dialoogis kohta, leiab Bohm (1991).

Dialoogi **kestvus** võiks olla kuni 2 tundi.

Dialoog võib alata igast **teemast**, mis läheb inimestele korda.

- **Dialoogi kogemine**

Alguses võib esineda käitumist, kus soovitakse domineerida, oma rolli võimendada. Võib tekkida soov protsessi kontrollida, anda sellele suund. Inimesed võivad väljendada suuri tundeid, või pettumust. Võib tekkida polariseerumine. Bohm leiab, et see on osa dialoogi õppimisest (Bohm jt 1991). Sel puhul on hea leppida kokku **põhimõtted ehk dialoogi hea tava**, mis annavad kõigile võimaluse panustada.

Esimesel korral ei pruugi saavutada dialoogi sügavust. Regulaarsed kohtumised pikema aja möödudes toetavad sügavuse kasvu. Kasvab usaldus grupis ja dialoogi kui protsessi usaldamine, julgetakse väljendada varjatud mõtteid ja tundeid, ei suruta peale konsensust ega kardeta konflikte. Oluline on avatud ruum, kus saab vastastikku uurida vaatenurki ilma hinnanguid andmata või järelduseni jõudmata. (Bohm jt 1991).

Igaüks kogeb dialoogi erinevalt. See on lähenemine, mis ei pruugi igaühele sobida. Osaleja peab olema valmis kuulama, osalema, vaatama ja oma vaatenurki kahtluse alla seadma.

Dialoog ei pruugi igas olukorras sobida, nt kui otsused on tehtud, tahetakse kindlat tulemust (tööplaanid, tegevuskava jne), inimeste vahel on sügavad erimeelsused.

- **Dialoogi tulemus**

Kuigi eelnevalt on kirjutatud, et dialoogil puudub konkreetne eesmärk või tulemus, võib dialoogi kasutada olulise teema uurimiseks, eri vaatenurkade kaardistamiseks. Dialoogi tulemusena võivad sündida ideed, millega on võimalik teistes koostöövormides jätkata (arutelu, töötuba, koosolek jne). Seega võib dialoogi tulemusi kirja panna, teha sellekohane kokkulepe rühmas, ja tagada nende esitamise anonüümsus.

Üks koolitusprogrammis osaleja mõtestas oma osalemist järgmiselt: „Dialoogivormis vestlusringid on suurepärane võimalus saada teada, mida inimesed tegelikult mõtlevad ja sain julguse selliseid ringe algatada.“

DIALOOGI KAVANDAMINE

Järgnevalt kirjeldame olulisemaid samme dialoogi kavandamisel, et mõelda läbi dialoogi kokkukutsumise vajadus, teema olulisus ja osalejate ring, sõnastada kohtumise taotlus, mis aitab kommunikeerida selle olulisust. Kavandamine aitab läbi mõelda, kuidas luua vaimne ja füüsiline ruum osalemiseks; sõnastada kutse, mis puudutab ja mõjub isiklikuna ning kavandada kanalid osalejateni jõudmiseks. Head dialoogi kannab hästi sõnastatud teema või küsimus.

Märkmete tegemiseks printi soovi korral lisatud töölehed.

Kui kavandad dialoogi pidamist koos kolleegide või partneriga, kaasa nad varakult ettevalmistusse.

1. samm – olulise teema leidmine (TÖÖLEHT 1)

Sisuka dialoogi üks oluline komponent on inimestele korda mineva teema või küsimuse olemasolu. Mis on täna aktuaalne? Millest räägitakse? Millest (veel) ei räägita? Mis tekitab pinget? Kus on tulisust?

Töölehel „Oluline teema“ leiad kolm harjutust, mis aitavad sobivat teemat sõnastada.

2. samm – dialoogi kavandamine (TÖÖLEHT 2)

Dialoogi kavandamise tööleht võimaldab detailselt läbi mõelda dialoogi pidamise nii praktilise kui ka sisulise poole. Sealjuures tuleb mõelda nii potentsiaalsetele osalejatele ja neid kõnetavale kutsele kui ka füüsilise ruumi loomisele.

3. samm – dialoogi küsimus (TÖÖLEHT 3)

Nii nagu hea vestlus jääb pikalt saatma, on ka tõeliselt hea küsimusega. Hea küsimus on selline, mille vastus hakkab ajapikku esile kerkima. Kui sul pole head küsimust, siis sa ei tunne ka vastust ära... Kavandamise käigus tasub panustada koos mõttekaaslastega aega ja energiat, et sõnastada inimesi kõnetav küsimus.

4. samm – osalejate kutsumine (TÖÖLEHT 4)

Kutse häälestab ja loob hoiaku edasise suhtes: tekitab huvi ja uudishimu, soovi osaleda või panustada. Kutse koostamine käib käsikäes planeerimisega. Mida selgem on arusaam, miks inimesi kokku kutsutakse, seda selgemini joonistuvad välja sõnumid, mida osapooltele edastada. Kutse saajal peaks kujunema tunne, et tema osalemine sellel kohtumisel on väga oluline ja ta soovib sellest osa saada.

A. JÄRGNE UUDISHIMULE

See, mis on isiklik, läheb sageli korda ka teistele. Teisisõnu, meid ennast huvitavad teemad võivad kõnetada ka teisi. Seega alusta iseendast ja pane kirja vähemalt kümme teemat, mis sind ennast praegu huvitab, inspireerib ja kõnetab. Dialoogi kokkukutsujana ei pea sa olema teema ekspert. Oluline on enda uudishimu ja soov paremini mõista. See võib olla seotud mõne tööalase väljakutsega, inimeste heaolu, vaimse tervise, rohepöörde, ebakindla tuleviku või hariduse kvaliteediga.

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

B. MÄRKA JA KUULA

Lisaks isiklikule uudishimule jõuavad olulised teemad meieni siis, kui märkame seda, mis toimub meie ümber, ja kuulame, millest inimesed räägivad. Samuti seda, millest kirjutatakse meediaväljaannetes nii Eestis kui ka mujal. Kui oskad tabada märke, leiad üles need teemad, millest me ei ole valmis veel rääkima, aga mis võivad aktuaalseks osutuda. Need võivad olla seotud kooli võimaliku sulgemisega, põgenike kaasamisega kogukonnas, vananeva elanikkonnaga piirkonnas, energiakriisiga jne.

Üks mudel oluliste teemade kaardistamiseks on STEEPV (eesti keeles PEST-analüüs), milles analüüsitakse järgmisi aspekte: sotsiaalne, tehnoloogiline, poliitiline, keskkonnaalne, majanduslik, väärtused. Teisisõnu, võid kaardistada, mis on nendes valdkondades praegu sinu kogukonnas aktuaalset? Vaatle aktiivselt ja pane kirja see, mida kuuled, näed, tajud. Kogukonna vajaduste kaardistamiseks võid raamatukogus teha ideekorjet.

Mida ma näen / märkan oma kogukonnas?	Mida ma kuulen enda ümber? Oma kogukonnas? Millest räägitakse? Millest (veel) vaikitakse?
Millist frustratsiooni, pettumust, ängi või hirmu ma tajun?	Millised on inimeste soovid, vajadused? Mida inimesed loodavad?

C. UURI KOOS TEISTEGA

Mõnikord kasvab mõte dialoogiks omavahelistest vestlustest või senisest koostööst. Kaardista võrgustik inimestest, kolleegidest või koostööpartneritest, kellega koos võiks tegutseda. Koos tegutsedes tekib rohkem ideid ja on julgem dialoogi algatada. Samuti saab koos tegutsedes kasutada eri kanaleid inimeste kokkukutsumiseks.

<p>KELLEGA KOOS SOOVIN DIALOOGI ELLU VIIA?</p> <p>Minu kindel valik ehk inimesed, kes on valmis mind igal hetkel toetama.</p>	
<p>MILLISEID ORGANISATSIOONE, ÜHENDUSI VÕIKS KAASATA DIALOOGI ELLUVIIMISESSE?</p> <p>Juba olemasolevad kontaktid.</p>	
<p>MINU JULGE VALIK</p> <p>ehk võimalikud uued koostööpartnerid, kellele läheneda.</p>	

<p>TEEMA</p> <p>Miks see teema on praegu oluline, aktuaalne ja vajalik? Keda see teema kõige enam puudutab ja kuidas? Mida sellest teemast praegu räägitakse? Millest praegu vaikitakse?</p>	
<p>OSALEJATE PROFIIL JA ARV</p> <p>Kes on dialoogi otsene ja kaudne sihtrühm? Keda me ootame?</p> <p>Kelle hääl on kuulda? Kelle häält me pole veel kuulnud? Kes veel võiks olla kutsutud (nt otsustajad)? Kuidas tagada vaatenurkade paljusus?</p>	
<p>MÕTE</p> <p>Mis on dialoogi mõte? Taotlus? (nt uurida, mõtestada, selgitada, aru saada jne)</p>	

<p>AEG JA KOHT Milline on hea aeg ja ruum kohtumiseks? Milline ruum toetab dialoogi?</p>	
<p>MEESKOND Kellega koos soovin dialoogi pidada?</p>	
<p>OSALEJA KOGEMUS Milline on kohtumise emotsionaalne ja sotsiaalne väärtus? Mida inimesed võiksid sellel kohtumisel tunda ja kogeda? Mis toetab inimeste osalemist ja kaasatust?</p>	

KUTSE

Milline võiks olla sihtrühma
kõnetav kutse, kanal ja
sõnum?

DIALOOGI PIDAMINE

Milline on dialoogi ülesehitus (sh ajakava, rollid ja ülesanded)?
Milline on hea dialoogi küsimus?
Milliseid töövahendeid ja materjale on vaja?

EDASISED SAMMUD

Mis järgneb dialoogile?
Kuidas väljendada tänu?
Kuidas vajadusel jagada
olulisimaid tulemusi
anonüümsust arvestades?

VÄÄRIB TÄHELEPANU

Mida veel on oluline silmas
pidada?

Ühelt poolt on hea küsimus sõnastatud lihtsalt ja selgelt. Teisalt nii, et see ergutab mõtlemist ja loob energiat. Hea küsimus võimaldab juurelda, uurida, avastada, tuua esile oletusi ja avada uusi võimalusi. Küsimuste sõnastamisel:

- Mõtle, mil moel sa selle üles ehitad (sh milliseid sõnu kasutad). Kuidas oleks küsimustes ambitsiooni ja sõnades jõudu? Näiteks: kuidas me saame luua tõeliselt inspireeriva õpikeskkonna järgmise õppeaasta jooksul?
- Jälgi, milline on küsimuse ulatus. Hea küsimus on piisavalt lai erinevate perspektiivide uurimiseks ning samas loob küsimusega isikliku seose. Näiteks: kuidas kujundada meie kogukonnast paik, kus igaühel on hea elada?
- Vaata, kas ja kuidas saaksid küsimuste kaudu uurida tunnustavalt ja mitte hinnanguid andes. Näiteks ebaõnnestunud tegevuse järel sõnastada küsimus avatult: kui korraldaksime kooli sulgemise protsessi uuesti, siis mida teeksime teisiti? (Vogt, Brown & Isaacs 2003).

Kui oled leidnud ajakohase ja olulise teema (tööleht 1), pane kirja kõikvõimalikud küsimused, testi küsimusi mõne kolleegi, sõbra või koostööpartneriga. Õpi saadud tagasisidest ja sõnasta dialoogi küsimus.

TEEMA	
VÕIMALIKUD KÜSIMUSED DIALOOGIKS <i>Pane kirja kõikvõimalikud küsimused, mis Sul valitud teemaga seoses tekivad.</i>	
TAGASISIDE TEISTELT <i>Uued küsimused, rõhuasetused.</i>	
KÕNEKAS KÜSIMUS <i>Dialoogi küsimus.</i>	

Me elame tähelepanu püüdmise ajastul: võimalusi osalemiseks ja panustamiseks on palju, mistõttu dialoogile tähelepanu saamiseks tuleb rakendada kõiksuguseid oskusi ja praktikaid. Hoolikast dialoogi kavandamisest on kasu, et läbi mõelda, millise sõnumi potentsiaalsetele osalejatele saadame, et tekiks uudishimu osaleda.

Hea kutse

Hea kutse puudutab inimest. Selles on midagi, mis

- kõnetab praegust aega ja on aktuaalne;
- loob seoseid osaleja väärtuste, huvide või vajadustega;
- mõjub isiklikult;
- toob välja võimaliku kasu, väärtuse;
- rõhutab teatud unikaalsust või eripära, ainulaadsust;
- on siiras ja aus;
- on hästi sõnastatud ja visuaalselt haarav.

Koolitusprogrammis osalejad tõesid, et kõige paremini töötas dialooginäda käigus isiklik pöördumine.

Kutse koostamine

Kutse koostamisel kaalu järgmisi võimalusi:

- koosta lühike pöördumine, mis tõmbab tähelepanu (nt võib kasutada küsimusi, fakte, statistilisi andmeid);
- kirjelda lühidalt kohtumise peamist vajadust ehk millest on see tõukunud;
- ava lühidalt selle sisu (sh ajakava);
- ava lühidalt kohtumise lähenemist (nt tutvusta paari sõnaga dialoogi olemust);
- too välja, kellele see on suunatud ja keda oodatakse (nt vanuserühm);
- vajadusel kirjelda osalemise tingimusi (nt kas on oluline eelnev osalemiskogemus, teemas orienteerumine jne);
- vajadusel kirjelda ootusi osalejale (nt dialoog eeldab valmisolekut kaasa mõelda, osaleda, jagada);
- info koha kohta;
- infot korraldajate kohta (sh kontakt, kust saab infot);
- registreerimisinfo;
- muu oluline (nt julgustus osaleda, kutset edastama jne).

Osale dialoogil, kui soovid

- sügavamalt mõista inimeste mõtteid, soove, unistusi ja vajadusi.
- leida teisi vaatenurki.
- rahulikult mõtestada tähtsaid teemasid.
- arendada endas kuulamis- ja eneseväljendusoskust.
- luua ja tugevdada suhteid kogukonnas.

Kutse koostamine on loominguiline protsess. Hea kutse eristub. Eristuvust aitavad luua sisu või kanal, pildimaterjal. Võid kaaluda kutse koostamisel järgmisi võimalusi:

- elevust tekitavad küsimused, huvitavad andmed, tsitaadid;
- luuletused, laulud, tsitaadid raamatutest;
- metafoorid;
- mõni hea anekdoot;
- hea pildimaterjali ja fotode kasutamine.

Kutse levitamine

- Kutse saatmisel aitab kaasa teadmine, milliseid kanaleid sihtgrupi liikmed potentsiaalselt kasutavad.
- Tee koostööd eri võrgustikega, kes kutset levitaksid.
- Leia 2–3 kõneisikut, kes kutse levitamisele kaasa saavad aidata.
- Kui on soov kohale kutsuda kindlaid inimesi, nt otsustajaid, saada isiklik kutse. Kuigi postiga kirja saatmine tundub „vanamoodne“, võib see e-kirjade ajastul just üllatada ja tähelepanu köita.
- Sõnumi laialdaseks saatmiseks kasuta mitmesuguseid kanaleid. Sõltuvalt kanalist peab kutse ülesehitust vajadusel muutma (nt e-postiga võib saata pikema teate, kuulutus infotahvilil sisaldab peamisi sõnumeid ja viidet lisainfo saamiseks).
- Mõnikord on hea üles seada toetav veebileht, blogi, FB üritus jne, kuhu saab kohtumise kohta rohkem infot jagada. Samuti toetab see neid, kes ei saa ise kohtumisel osaleda, aga soovivad infoväljas olla.
- Kui sul on välja kujunenud koostöö mõne ajalehega, kirjuta kohtumist tutvustav artikkel.
- Kui tead, et sarnaseid kohtumisi tuleb veel, hakka looma huviliste e-posti nimekirja, kellele järgmistest kohtumistest teada anda.

Kutse koostamine on omamoodi mõtteviis ja praktika. Hea kutse koostamiseks saab inspiratsiooni mõnest kutsest, mis on sind kõnetanud ja osalema kutsunud. Meenuta mõnd sellist kutset, mõtesta, mis selles sind kõnetas ja rakenda seda oma kutse koostamisel ja levitamisel.

KUTSE KAVAND

Milline võiks olla sihtrühma kõnetav kutse, kanal ja sõnum?

Millistel teemadel oleks vaja kogukonnas veel rääkida? Dialooginädalal osalejate tagasiside.

- Kuidas kaasata huvigruppe olulistesse vestlustesse?
- Läbipaistev ja kaasav valitsemiskultuur.
- Eestikeelse kogukonna ja eluruumi hoidmise, väärtustamise ja pideva taastoomise teemal (puudutab Ida-Eestit).
- Keskkonnahoid, heakord, suhtlus vallaga, avalike teenuste kättesaadavus.
- Roheteemad, rohepööre, keskkonnahoid, säästev transport, uuskasutus.
- Kuidas suurendada kogukonnatunnet?
- Elukeskkond, selle parem ja säästlikum toimimine.
- Linnaplaneerimine ja hariduse korraldus kogukonnas.
- Kuidas kogukonda aktiveerida?
- Kas meie linn on maakonna keskus või mitte?
- Millest inimesed puudust tunnevad?
- Milleks on vaja raamatukogu?
- Keskkonna, hariduse ja sallivuse teemad.
- Transporditeemad.
- Heakorra teemad (nt kalmistu heakord).
- Vaba aja veetmise ja sportimise võimalused.
- Eestikeelse kogukonna säilimine ja elujõud Ida-Virumaal.
- Eesti- ja venekeelse kogukonna arusaam oma kodukohast.
- Miks noored meie linnast lahkuvad?
- Noorsoo ja eakate teemad.
- Kuidas muuta kogukonda ühtsemaks?
- Omavalitsuse tegelikud võimalused ja kohustused.
- Koolide arengu küsimus.
- Kultuuritegevuse küsimused.
- Koostöövõimalused kohalike organisatsioonide vahel.
- Linna turvalisuse teemad.
- Linnaruum, avalik ruum.
- Kogukonna väärtused, väärtushoiakud.
- Sõda ja meelemürgid.

Mõjuanalüüs (Tilga 2022)

3. Dialoogi pidamine

Dialoog on teadlik vestlus olulise teema või küsimuse sügavaks uurimiseks

Dialoog on eri vaatenurkade, ideede, uskumuste, eelarvamuste, perspektiivide koos uurimise praktika³.

Hea on teada meetodi olemust, seda mõista ja tunnetada. Samas mõjutab meetodi kasutamise tulemuslikkust selle kasutaja. Nii on dialoogi hoidjaid, kes julgevad katsetada ja integreerida dialoogi pidamisse erisuguseid võtteid; on teisi, kes jäävad pigem reserveeritumaks. Oluline on kanda endas dialoogi sisulist mõtet ja väärtust. Dialoogi hoidjana toetu meetodi põhiideele ja lisa sellele isikupära. Sest nagu ütleb ka David Bohm, on „dialoog avastuslik ja selle tähendus ning meetodid jätkuvalt avanevad“ (Bohm jt 1991).

Üldisi soovitusi ja põhimõtteid dialoogi pidamiseks:

- Dialoogi kokkukutsuja ehk dialoogi hoidja roll eeldab praktiseerimist, st ootuste eemale heitmist, valmisolekut esilekerkiva / ootamatuga silmitsi seista, enda täielikku kohalolekut ja kannatlikku meelt.
- Kui alles alustad dialoogi praktiseerijana, kirjuta dialoogi sissejuhatav tekst ja pidamise kirjeldus endale välja (vt tööleht – dialoogi pidamine). Nii tunnend end kindlamana. Võimalusel pea esimene dialoog kellegagi koos. Sinu meeleseisund, avatus ja tähelepanelikkus aitavad hea ruumi loomisele kaasa. Loo ise usaldust ja turvalisust, väljenda austust iga inimese suhtes, hinda erinevusi. Nii oled eeskujuks teistele.
- Dialoogi hoidja hoiab küll alguses raami, ent laseb sellel vestluse kulgedes minna. See omakorda loob võimaluse vastutuse liikumiseks igale osalejale.
- Dialoog eeldab usaldust ja valmisolekut jagada. Loo selleks võimalikult turvaline ruum (nt jagatu jääb ringi), austa neid, kes kohe sõna ei soovi võtta. Ole külalislahke.
- Väljakutsed ja pinged on teretulnud, sest need võimaldavad igal osalejal õppida enda kohta ning pinnale tuua hirme, oletusi ja kõhklusid. Muutus, nihe sünnib siis, kui midagi on muutunud nähtavaks, midagi on individuaalselt või grupina teadvustatud.

³ Juhendmaterjalid kasutatud dialoogi aluseks on kohandatud Bohmi dialoog. Wagner, D., Kafka, B., Blome, C., Krause, J. & Althoff, K. 2013. The AIZ Leadership Tool Box. Leadership for global responsibility. Germany: Bad Honnef.

- Oluline on kohtumise üldiste põhimõtete ja praktika selge tutvustamine. Hea on need nähtavaks teha, nt seinale või ringi keskele asetada (näiteks loo põhimõtete plakat). Kui tekib ebakõla, siis on hea neile kohe viidata.
- Kui sulle on oluline koguda tagasisidet dialoogil osalemise ja selle mõju kohta, leiad juhendmaterjali lisast ühe võimaliku vormi, mida kasutati dialooginädala käigus (lisa 1).

ETTEVALMISTUS

- Sea valmis külalislahke ruum (suuna- ja tervitusviidad).
- Aseta toolid ringi.
- Soovi korral kostita inimesi alguses sooja joogi ja/või suupistetega.
- Ringi keskele asetage esemeid, mis annavad ringile keskme (nt lilled, kohaga/sinuga seotud tähenduslikud sümbolid jne).
- Aseta keskele kõnepulk/jutusau (nt kivi, raamat, kastanimuna jne).
- Tervita saabujaid.

DIALOOGI PIDAMINE

SAMM 1: OSALEJATE TERVITAMINE JA DIALOOGI RAAMISTAMINE

Tervita kõiki osalejaid.

- Jaga dialoogi kokkukutsumise mõtet, ideed, lugu. Mida isiklikum, seda mõjusam.
- Tutvusta lühidalt, mis on dialoog: ava dialoogi tähendusruumi ja sügavamat mõtet. Astu osalejatega dialoogi ja uuri nende seniseid tähendusi/kogemusi.
- Tutvusta teemat/küsimust ja millest see tõukunud on. Selle võib kirjutada paberile ja asetada tutvustamise käigus ringi keskele.
- Ava, miks istutakse ringis.
- Tutvusta, kuidas dialoog toimib, sh üldist ajalist raami ja dialoogi etappe:
  - a) häälestumine loob kohtumisele alguse (check-in),
  - b) dialoog kui teema uurimise aeg,
  - c) väljahäälestumine kui lõpetatuse loomine (check-out).
- Tutvusta dialoogi põhimõtteid: **kuulan, austan, heidan eemale, väljendan**⁴. Ava nende tähendusi oma sõnadega ja võimalusel illustreeri isiklike näidetega (vt dialoogi põhimõtted). Need võib kirjutada paberile ja asetada ringi keskele või seinale (vt lühiversioon dialoogi põhimõtetest lk 35). Põhimõtted on kutse kõigile osalejatele harjutamiseks.

⁴ Neli dialoogi toetavad põhimõtet on sõnastanud ja avanud William Isaacs (1999).

Dialoogi põhimõtted

MA KUULAN

Ma kuulan nii ennast kui ka teisi avatud meele ja siira uudishimuga.

Mul on valmisolek teist inimest kuulata ja tema vaatenurka mõista.

Kuulates teisi, teadvustan erinevaid vaatenurki kui võimalust õppimiseks.

MA AUSTAN

Ma märkan ja austan iga inimest kui tervikut koos tema erinevuste, veendumuste ja eriarvamustega.

Mõistan, et teist inimest täielikult mõista on keeruline. Teise inimese vaatenurk võib minu omast erineda.

Koos loome turvalise ruumi, kus on võimalik vestelda erinevustest hoolimata, olla kuulnud ja märgatud.

MA HEIDAN EEMALE

Ma lähenen dialoogile võimalikult oletuste-, hinnangute- ja ootuste vabalt.

See ei tähenda nende mahasurumist, vaid pigem nende teadvustamist, uudishimulikku uurimist, vaatlemist ja kahtluse alla seadmist.

Oluline on märgata hinnanguvabalt sügavamaid mõttemustreid, reaktsioone või uskumusi selleks, et ära tunda, mis on puudu, takistab mõistmist ja edasi liikumist.

MA VÄLJENDAN

Ma olen tervenisti, täie tähelepanu ja avatud südamega selles hetkes.

Ma julgen ennast väljendada, jagada kogemusi ja mõtteid ausalt ja avatult.

Ma julgen jagada seda, mis on veel lõpuni läbi mõtlemata või satub vastuollu seni väljaöelduga.

Iga inimese julgus olla inimesena tervikuna kohal ja ennast vabalt väljendada loob eelduse loominguliseks ja avatud suhtlemiseks.

- Tutvusta kõnepulka kui abivahendit. Kõnepulk aitab rääkijal keskenduda. See tuletab meelde, et fookus on rääkijal ja teiste ülesanne on samal ajal kuulata. Kui keegi ei soovi rääkida (häälestusringi ajal), võib ta kõnepulga edasi anda järgmisele inimesele ja tema juurde tullakse ringi lõpus tagasi. Ka vaikimine on osa dialoogist. Kõnepulga tutvustamiseks võid kasutada järgmisi lauseid:
  - „See, kelle käes on kõnepulk, räägib, ja teised kuulavad.“
  - „Kui oled valmis, võta kõnepulk ja jaga oma mõtteid.“
  - „Kui kõnepulk jõuab sinuni ja sa pole valmis rääkima, anna see edasi.“
- Kõnepulga asemel võib teha ka teisi kokkuleppeid austavaks vestluseks, nt leppida kokku, et sõna soovijad annavad käega märku.
- Tutvusta oma rolli, nt jälgid aega, teed märkmeid, vajadusel tuletad meelde dialoogi põhimõtteid, osaled ise.
- Kui dialoogi käigus tehakse märkmeid, anna sellest kindlasti eelnevalt teada. Leppige kokku, et räägitu ei liigu äratuntavalt sellest grupist välja. Jaga, mida kokkuvõttega hiljem tehakse.
- Palu inimestel täpsustada, kui midagi jäi korralduse asjus ebaselgeks. Ava dialoog.

SAMM 2: HÄÄLESTUMINE

Häälestumine aitab luua sidet, kontakti inimeste vahel ning maandab võimalikku hirmu rääkida „võhivõõraste ees“.

Häälestumise võimalusi on erinevaid.

- Igaüks tutvustab end eesnime pidi ja jagab üht mõtet, miks on talle oluline täna siin olla. Näiteid häälestusringiks:
  - Mis mind täna siia tõi?*
  - Miks otsustasin öelda tänasele kohtumisele „jah“?*
  - Miks see küsimus mulle korda läheb?*
  - Milline üks märksõna mul tänase dialoogi teema/küsimusega haakub?*
- Kui tegemist on suure grupiga, piisab alustuseks nimest ja ühest sõnast.
- Sobivad ka lühikesed dialoogid kõrvalistujaga (nt moodustada paar või kolmik). Seejuures võiks anda väga neutraalse ülesande (nt kutse end tutvustada ja rääkida mõnd märkamist päevast). Siin võib kasutada fotosid või metafoorikaarte.
- Samuti sobivad kiirkohtingud, kus lühikese ajaga kohtutakse mitme inimesega. Iga kohtumise eel annab läbiviija omavahel jagamiseks uue küsimuse.
- Võib kaaluda ka liikumist, joonistamist, lugemist, tsitaatide kasutamist jne.

SAMM 3: DIALOOG

Lase dialoogil voolata.

- Tuleta veel kord meelde teema/küsimus.
- Dialoogi hoidjana anna märku, kui palju sisuliseks dialoogiks aega võetakse. Võib lahkelt meelde tuletada, et selles ajas võiks kõigil olla võimalus sõna saada: kui keegi jääb liiga pikalt rääkima, võtab ta seeläbi teistelt võimaluse.
- Aseta kõnepulk ringi keskele. Kes iganes soovib alustada, võtab kõnepulga, räägib ja paneb selle jutu lõppedes tagasi ringi. See, kes on valmis, jätkab. Siin on oluline usaldada protsessi. Mõnikord hakkab kõnepulk loomulikult liikuma vasakul või paremal käel viibijale.
- Dialoogi hoidjana ära kontrolli või juhi dialoogi kulgemist. Samas kui keegi rikub põhimõtteid, räägib liiga pikalt, dialoog liigub üle vaidluseks või debatiks ja üksteise ründamiseks, tuleta lahkelt põhimõtteid meelde.
- Dialoogi hoidjana võid samuti dialoogi panustada.
- Tervita vaikust, kui see tekib. Kui inimesed on väga emotsionaalsed, siis tervita ka seda.

SAMM 4: VÄLJAHÄÄLESTUMINE

Väljahäälestumine aitab luua lõpetatuse tunde.

- Kui dialoogist tehti märkmeid, võib neid üldistatult esile tuua.
- Võimalused väljahäälestumiseks (võib teha ka püsti seistes):
Üks mõte, mille endaga kaasa võtan on...
Ma lähen täna teele tundega...
Täna ma kogesin...
- Võimalusel jaga, millal toimub järgmine dialoog.
- Tänamine.

JÄRELTEGEVUSED

- Kui talletasid osalejate nimekirja, saada neile tänukiri.
- Kui soovid küsida osalejatelt tagasisidet, saada neile täitmiseks vorm (vt juhendmaterjali lisa).
- Jaga dialoogist üldistatud kokkuvõtet osalejatele, kodulehel, uudiskirjas või sotsiaalmeedia kontol.

AEG	TEGEVUS	MÄRKUSED
ETTEVALMISTUS		
16.00–17.30	Ruumi ettevalmistus	Toolid ringis
17.45	Uksed avatud	Suunaviidad
Samm 1: OSALEJATE TERVITAMINE JA DIALOOGI RAAMISTAMINE		
18.00		
Samm 2: HÄÄLESTUMINE		
Samm 3: DIALOOG		
Samm 4: VÄLJAHÄÄLESTUMINE		
Järeltegevused		

Dialoogi põhimõtted

MA KUULAN

Ma kuulan ennast ja teisi avatud meele ja siira uudishimuga. Mul on valmisolek erinevaid vaatenurki teadvustada, mõista ja nendest õppida.

MA AUSTAN

Ma märkan ja austan teist inimest eriarvamustest hoolimata.

MA VÄLJENDAN

Ma julgen ausalt väljendada iseennast, oma mõtteid ja kogemusi. Ma julgen jagada seda, mis on veel ebaselge või võib sattuda vastuollu seni väljaöelduga.

MA HEIDAN EEMALE

Ma hoian oma meeled hinnangutevaba ja avatuna. See ei tähenda nende mahasurumist, vaid nende teadvustamist, uurimist ja kahtluse alla seadmist.

Noppeid vahetutest emotsioonidest dialoogi korraldanud raamatukogutöötajatelt

„Pean ütlema, et kõik läks oodatust palju paremini. Inimesed tulid, näitasid meile Tallinnast ja Eestist hoopis teistsugust vaatepilti oma suhtumise ja arvamusega. Sain ennast korralikult proovile panna ja elasin selle üle,“ kirjeldas pärast esimest võõrkeelsele Tallinna elanikkonnale korraldatud dialoogi kogemust **Jaanika Tappo** Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonnast.

„Rõõmu teeb, et kohal oli lausa kolm valla esindajat: vallavanem, arendusnõunik ja abivallavanem. Ma loodan, et nemad said selle teadmise, et raamatukogu on kogukonnale vaja. **Järgmisel hommikul tuli juba kaks ettepanekut sarnaste vestlusringide korraldamiseks eri teemadel teistes meie valla kogukondades, nii et .... „tööpöld“ on lai,**“ sõnas **Lea Rand** Toila Valla Raamatukogust.

„Ma olen paksult positiivset energiat täis ja mõtteainet jagub nädalateks ning siit saab juba edasi minna,“ kirjeldas **Mairi Tempel** Tartu Linnaraamatukogust pärast oma esimest dialoogi.

„Minu otsene juht, abivallavanem kirjutas mulle pärast dialoogi: „Väga hea tunne jäi sellest ühel lainel olevate inimeste vestlusest.“ **Mina ise tahan dialooge pidada**

veel eri raamatukogude huvigruppide/ sihtrühmadega,“ pakatas tulevikuplaanidest **Monika Jõemaa** Põhja-Pärnumaa Raamatukogust.

„Vestlusring sujus väga mõnusalt. Inimesi kogunes 20. Mõni asi läks aia taha ka, siis parandasime kähku oma vea; vahepeal oli vaja korda rohkem hoida, sest arutelu läks ägedaks, aga jutupulk ja reeglid võeti väga kenasti omaks ja kõik toimis lõpuks suurepäraselt. **Tagasiside oli väga meeldiv ja juba enne laialiminekut küsiti, millal toimub järgmine dialoog.** See tähendab, et kogukonnas on dialoogid väga-väga vajalikud! Ühesõnaga, mõtted käivad juba järgmise dialoogi korraldamise ümber,“ **Astrid Karpender**, Türi Raamatukogu.

„Türi vallaesindajad olid sellise koostöövormi üle väga meeldivalt üllatunud, et see nii hästi toimis. Nad said väga palju otsest infot inimeste murede kohta. Ja mitte ainult – nad said operatiivselt teada ka, mida teha elanike arva-tes, et elu vallas muutuks veel elamisväärsemaks. Samuti leidis vallavanem, et dialoog ongi see vorm, mille abil kaardistada inimeste probleeme terves vallas,“ avas uut koostööd **Astrid Karpender** Türi Raamatukogust.

[Mõjuanalüüs \(Tilga 2022\)](#)

4. Ruumi loomise kunst ja praktika

Iga mõjusa dialoogi kavandamisel tasub tähelepanu pöörata sellele, milline ruum toetab dialoogi? Kuidas me saame luua tõeliselt külalislahke ja avatud ruumi? Kuidas saab ruumi loomise kaudu ka emotsionaalset ja sotsiaalset heaolu tekitada ning luua tunde, et kõik on „teretunud“? Kuidas luua erilisi hetki alates sellest, kui inimene tuleb uksest sisse ja tal tekib tunne „mind on oodatud ja siin toimub midagi erilist...“.

On oluline, et inimene tunneb end turvaliselt ja oodatuna. Turvalises keskkonnas on inimene loovam, mõtlemisaltim, valmis kuulama ja jagama.

Ruumiloome raamatukogus

Iga raamatukogu võimalused füüsilise ruumi kujundamiseks on erinevad. Iga ruum mõjutab. Mõnikord võivad muudatused ruumis mõjutada seda, kuidas inimesed käituvad. „Sageli on palju lihtsam saavutada tulemusi kohtumise keskkonda muutes, kui püüdes veenda inimesi teisiti käituma“ (Michael Schrag 1990, viidanud Brown & Isaacs 2005).

- Hea on valida avar ja valgusküllane ruum, mis oleks piisavalt suur, et saab asetada toolid ringi. Kui osalejaid on palju, on alternatiiv teha ka mitu ringi üksteise sisse. Võib luua varieeruva ringi, kus vaheldumisi toolid, kott-toolid ja diivan. See loob variatiivsust istumisele ja vähendab võimalikku formaalsust. Varu ka väike tagavara toole, kui peaks tulema rohkem inimesi.
- Dialoogi kohtumist võib kavandada viisil, et on kaasatud esinejad, kes soovivad midagi illustratiivset näidata (nt fotod, slaidid, plakatid jne). Sel puhul saab ka poolkaare luua. Pärast esitluse lõppu võiks asetada toolid ringi.

- Sõltuvalt sihtgrupist, nt lapsed ja noored, võib kaaluda ka istumist põrandal vaipadel, kott-toolidel või patjadel.
- Kui raamatukogu asub mõnuses vaikses piirkonnas, pargis või rahulikus linnaosas, võib kaaluda ka tegevust õues, nt dialoogiline jalutuskäik.
- Mõttelõnga käivitamiseks võib seinale panna teemat puudutavaid tsitaate, väiteid või küsimusi, mis juba inimest võiks käivitada. Või teha väljapanek teemakohastest raamatutest.
- Ruumi saab elusust tuua taimedega.
- Mõttele külalise teekonnale: kas ta leiab hõlpsalt õige ruumi üles või võiks suunaviidad aidata. Näiteks võib maha asetada paberist välja lõigatud „jalajäljed“, mis õigesse ruumi juhatavad.
- Kirjuta „tervitussilt“. Näiteks võib sellele kirjutada „Tere tulemast. Sea end mõnusalt sisse. Kostita end hea ja paremaga“.
- Võimalusel paku sooja tervitusjooki või suupisteid. Kui su kogukonnas on mõni muusik, kutsu ta kohtumisele mängima.
- Tervita võimalusel iga saabujat. Kui see on vajalik, palu tal end registreerida. Nimesilt koos eesnimega aitab luua personaalsemat kohtumist.
- Pärast dialoogi lõppu julgusta inimesi veel suhtlema. Kohe ei tasu toole kokku korjama hakata, see kiirustaks inimesi tagant lahkuma.
- Võib mõelda, kas lahkudes jätavad inimesed maha mingi jälje, nt kirjutavad märkmepaberile mõne olulise mõtte või idee ja kinnitavad selle selleks loodud kohta, nt mõttesein.
- Mõnikord on hea osalejatele teele anda mõni kingitus (nt raamat, mis otsib uut omanikku).

Hea ruumi loomiseks saab inspiratsiooni hästi korraldatud vastuvõtust või peost, kus sul on olnud hea olla ja sa oled lahkunud hea tundega. Meenuta mõnd sellist kohtumist, mõttesta, mida nemad tegid ja vaata, kas saad ruumi loomisel neid arvesse võtta.

Mis sind dialogist saatma jäi?

- Head ja uued ideed ja teadmine, et meil on tegelikult üks väga tegus ja teotahteline kogukond.
- Lootusrikas tunne.
- Soov teha asju koos paremaks.
- Hinge jäi tunne, et meie linnas elavad inimesed on võimelised suurteks tegudeks.
- Soov arutada sellises vormis ka teisi kogukonnale olulisi küsimusi.
- Ideedest küllastunud tunne.
- Meeldiv tunne, et meie kogukonnas on palju ärksaid inimesi.
- Soov käsitletud teemadel edasi mõelda ja edaspidigi arutleda.
- Tundsin, et sellist dialoogi oli mulle vaja.
- Positiivne emotsioon.
- Uued mõtted.
- See, et sellist meetodit on vaja ja see võimaldab võrdselt arvamusi väljendada.
- Rahulolu sisukast mõttevahetusest.
- Kuulamisoskuse vajalikkus.
- Tekkinud sünergia efekt.
- Kogukonda „naasmise“ tunne (elan kaugemal).
- Palju vastukäivaid arusaamu.
- Inimeste erinevad mõtteviisid.
- Raamatukogudel on oluline roll kogukonnas.
- Raamatukogu siiras soov olla kogukonna jaoks avatud ja vajalik.
- See, et raamatukoguhoidjad saavad olla noorte suhtes sõbralikud.
- Saatma jäi see, et oli väike osalus.
- Osalejaid oleks võinud olla rohkem, sest sain teadmise, et selline dialoog tegelikult „töötab“ hästi.
- Eriarvamused ja see, et kõik soovivad, et meie linn areneks.

[Dialoginädalal osalejate tagasiside](#)

5. Kohtumine osalejatega

Võiks ju mõelda, et dialoogile on otsustanud inimesed tulla ajendatuna omast vabast tahtest, sisemisest motivatsioonist ja uudishimust. Neil on soov ja tahe osaleda ning anda oma panus. Neid iseloomustab dialoogiline meeleseisund, orientatsioon ja hoiakute süsteem. Dialoog on suhe, mis toob esile ja toetab subjektide olulisi omadusi, kus märgatakse teineteist oma terviklikkuses. (Raudsepp 2007).

Inimestena oleme siiski erinevad ja dialoogis võivad põrkuda rollid, ootused, negatiivsed kogemused. Ühte kindlat valemist keeruliste olukordadega toimetulekuks ei ole. Ettevalmistamiseks ja olukorraga paremini toimetulekuks mõtle läbi võimalikud olukorrad (vt tööleht: toimetulek osalejatega). Keerulistel hetkedel on oluline ise jääda võimalikult rahulikuks. Hea on lubada pausi ja vaikust.

Vastupanuga toimetulek

Vastupanu on inimese loomulik reaktsioon juhul, kui ta kogeb midagi, mis põrkub tema vaatenurkade, identiteedi, väärtuste, eelnevate kogemustega. Vastupanu kasvab, kui teised püüavad meid veenda ja mõjutada. See vähe- neb, kui oleme kuulnud, nähtud ja mõistetud (Helde 2012).

Vastupanu osutaja kõrvale ei soovi keegi väga istuda või temaga vestelda. Ta võib küsida ebamugavaid küsimusi ja eirata kokkuleppeid. Ta võib provotseerida ja sinu plaanidele „kaikaid kodaratesse“ lüüa. Ühesõnaga, tema käitumine mõjub häirivalt nii sulle kui ka kogu rühmale. Mõnikord tehakse valik seda inimest lihtsalt ignoreerida, aga ta ei kao ruumist.

Samas võib sellele inimesele läheneda suhtumisega, et temalt on midagi õppida. Või mõistmisega, et tema „frustratsiooni“ taga võib olla palju sügavam põhjus, isiklik lugu või isegi trauma. Tema käitumine ei pruugi olla suunatud sinu ega grupi vastu. Sul on alati valik – sina ei pea tema käitumisele samaga vastama. Mõni soovitus vastupanu puhul (Helde 2012):

- Kui see avaldub, siis teadvusta selle olemasolu ruumis, nii endale kui ka rühmale tervikuna.
- Märka, miks see käitumine sind häirib ja mida see sinus käivitab. Kui oled valmis, võid seda ka rühmas jagada. Julgus ausalt väljendada võib mõjuda rikastavalt kogu rühmale ja julgustada rühma liikmeid oma tundeid ja mõtteid väljendama.
- Lähene dialoogiliselt ehk loo kontakt, kuula, püüa mõista. See võib praktikas olla muidugi raskem.
- Esita küsimusi: „Kas sa võiksid rohkem selgitada...“, „Ma ei saa päris täpselt aru...“.
- Vajadusel võta paus ja vestle inimesega eraldi. Jaga, kuidas koged tema käitumise mõju rühmale.
- Mida rohkem oled ise ette valmistunud, dialoogile häälestunud, seda enam usalda iseennast, oma plaani ja protsessi.
- Keskendu oma tugevustele. Arenda seda, mis aitab sul olla parem dialoogi hoidja.
- Võta aega kogemuse reflekteerimiseks.

Mõnikord aitab olukorra lahendamisele kaasa rühma liikmete kaasamine. Võib paluda rühma liikmetel väljendada, mida nad kogevad ja praegu vajavad, et edasi minna.

Mõttele tagasi senistele kogemustele erisuguste osalejatega ja kuidas sa ise, rühma liikmed või dialoogi hoidjad on erinevustega toime tulnud.

Pane kirja mõtted, milliseid võimalusi näed järgmiste osalejatega toimetulekuks?

Dialoogil osaleb väga jutukas osaleja (sh targutaja, domineerija)

Dialoogil osaleb osaleja, kes jõuliselt demonstreerib oma jõu- ja võimupositsiooni

Dialoogil osaleb pidevalt teemast eemale juhtiv, pidevalt oma „agendat“ rõhutav osaleja

Mida mulle andis koolitusprogrammis osalemine?

- Ennekõike üksmeelt, ühist õlga. Alguses oli palju hirme, et „mis nüüd mina“ ja äkki ma ei oska inimesi kaasata ja äkki ma pole üldse see inimene, kes vestlusi juhtima peaks. Koolitus muutis mind siseemiselt kindlamaks ja kui esimene dialoog sai peetud on tunne üsna VÕITMATU.
- Tundsin, et kogukond vajab seda rolli ja leidsin enese jaoks väga hea viisi, kuidas inimestega suhelda.
- Kogegin, kuidas dialoog aitab sõbraliku ja mõtestatud õhkkonna kaudu inimestel oma arvamusi jagada ja kuidas tekivad uued ideed.
- See oli mulle uudne kogemus, et dialoogi pidamisel on oma reeglistik, mis ennast õigustab, nagu praktika näitas.
- Andis uue oskuse, mida kohe sai ka praktiseerida.
- Andis avastuse, et paljude „suurte“ probleemide lahendus on tegelikult selles, et tuua kokku osapooled ning lihtsalt panna nad üksteisega rääkima ja asjad lahenevad.
- Mõistsin kui oluline on ruumilooja roll ja vastutus.
- Kogegin alguses hirmu ega ei osanud ette kujutada, mida see programm endast kujutada võiks. Sain aga palju uusi teadmisi – kuidas kogukonda kaasata, kuidas ka ise aktiivsem olla, sain aru, et dialoogivormis vestlusringid on suurepärase võimaluse saada teada, mida inimesed tegelikult mõtleavad ja sain julguse selliseid ringe algatada.
- Avatust ideedele, inimestele ja oskust organiseerida sedalaadi sündmusi.
- Õppisin ennast rohkem väärtustama.
- Õppisin, kuidas kuulata teist ja kaasa elada.
- Dialoog oma kuldsete reeglitega on kõige turvalisem viis oma mõtteid välja öelda ja teiste mõtteid kuulata.
- Kõige väärtuslikum oli ikkagi dialoogi tehnika õppimine ja praktiseerimine.
- Õppisin aru saama, miks meil dialooge on vaja.

Mõjuanalüüs (Tilga 2022)

6. Dialoogihoidja kui ruumilooja

Enda isiklik eeskuju ja meeleseisund, avatus ja tähelepanelikkus aitavad hea dialoogi ruumi loomisele kaasa. Dialoogi hoidja on kui ruumilooja, kes loob ja mõjutab, mistõttu töö oma meeleseisundi, hoiakute, eelarvamuste või hirmudega on väga oluline. Mida rohkem praktiseerida, seda julgemaks sa muutud. Dialoogi ruumi aitavad luua järgmised põhimõtted:

- Ole uudishimulik ja uuriva meelelaadiga.
- Loo ise usaldust ja turvalisust.
- Väljenda austust iga inimese suhtes.
- Ole aus.
- Väärtusta võrdset kohtlemist ja sallivust erinevuste suhtes.
- Julge olla isiklik ja väljendada enda mõtteid, kogemusi, hirme ja unistusi.
- Ole empaatiline ja mõistev teise inimese suhtes.
- Jaga oma tundeid, väärtusi ja võta vastutus nende jagamise eest (Helde 2012).

Üks osa isiklikust ettevalmistusest dialoogihoidajana on ka see, kui nende põhimõtete tähendus enda jaoks lahti mõtestada. Nii võib selguda, et ideena on aus väljendamine ju oluline, ent teinekord võivad ausus või austus erinevuste suhtes olla keerulisemad kui sõnades tundub.

Kontakti ja suhte loomine

Dialoogi käigus on oluline kontakti ja suhte loomine teistega. Kontakt algab lihtsatest praktikatest: kuidas ma olen inimesena kohal, kuidas ma tervitan ja loon silmsidet, kuidas ma märkan kõiki ruumis olijaid. Märka dialoogis iseennast, oma mõtteid, tundeid, hirme. Kõike seda, mis teeb sinust inimese.

Aktiivne kuulamine ja uurimine

Harjuta suurt uudishimu ja tähelepanelikkust. Kuula kogu kehaga. Kuula ka ridade vahelt ehk inimeste väljaütlemata tundeid või mõtteid. Näita üles siirast huvi teise inimese suhtes isegi siis, kui tema vaatenurgad sinu omast erinevad.

Ole uudishimulik inimeste sügavate mõttemustrite ja vaadete suhtes. Julge paluda inimestel oma vaatenurki selgitada just sellise sügavuse astmel kui see võimalik on. „Räägi mulle rohkem...“ või „Mul on soov mõista...“ on paar lihtsat lauset uudishimu väljendamiseks. Samas tuleb austada, et igaüks valib oma eneseavamise määra.

Usalduse kultiveerimine

Ühelt poolt on dialoog usalduse kasvulava. Aga usaldus ei sünni niisama, vaid selle kujunemiseks annavad kõik oma panuse. Usaldus on seotud ka valmisolekuga lasta minna ja usaldada protsessi. On hetki, kui mingi oluline juhend jääb ebaselgeks või sootuks välja ütlemata. Me kõik teeme vigu. Aga meil on võimalik neist ka õppida.

Õpi usaldama protsessi. Kui sa usud dialoogi, siis see muutub ajas lihtsamaks. Ole paindlik ja vajadusel valmis spontaanselt plaane ümber tegema. Luba dialoogi käigus kuuldul ja jagatul sind inspireerida ja üllatada.

Kokkuvõte

Eesti kirjanik Jan Kaus⁵ kirjutab: „Parimad vestlused algavad õieti alles siis, kui nad on lõppenud. Vestlused kellegagi mingil olulisel teemal, püüad leida keerulisele küsimusele kui mitte ammendavat, siis vähemalt hetkeliselt rahuldavat vastust, jutt keerleb ja tiirleb. Aga seejärel, mõnikord tükk aega pärast vestluse lõppu, tuleb lõpuks tabav sõnastus. Aga selle sõnastuse on ajendanud algne vestlus, hilisem hea sõnastus on vaid selle vestluse järelkuma, osa selle taustkiirgusest. Rohkem selliseid aeglasid vestlusi.“

Dialoog võikski olla üks aeglase vestluse võimalusi, mis rullub lahti raamatukogudes üle Eesti. Just neil teemadel, mis inimestele päriselt korda lähevad. Just sedavõrd kõnekad, et need jäävad osalejaid veel pikalt saatma. Võib vaid aimata, millised on programmis osalenud raamatukogutöötajate korraldatud dialoogide järelmõjud. Head vestlused võivad muuta maailma...

Dialoogideni!

---

5 Plekktrumm 24.01.2022

Mida ma olen kõige enam õppinud tänu koolitusprogrammis osalemisele?

- Tähelepanu- ja kuulamisoskust, enda mõtete selget väljendamist, 100% kohalolekut ja hetke väärtustamist.
- Avatust (ideedele, mõtetele, inimestele...) ja sellest tulenevalt võimekust kohaneda mingite asjade organiseerimisel. Selleks, et teha hiiglaslikku lumememme, tuleb esmalt pihkude vahel pisi-pisike pallike muljuda, et see saaks kasvada. Teisisõnu mingi sisemine rahutunne, et kui mu üritusele ka inimesi eriti ei tule, siis neile, kes kohale tulid, oli seda ikkagi vaja ning säilib lootus, et nad lähevad koju, räägivad sõpradega ja järgmisel korral on ehk juba kaks inimest rohkem, kes lähevad koju ja räägivad...
- Väga väikeste ja esmapilgul üsnagi suvaliste või mitteolulisena tunduvate detailidega saab luua ruumi, mis inimesi enda mugavalt tundma paneb. Õppisin ennast rohkem väärtustama – miks ma enne arvasin, et ma ei sobiks oma kogukonnas dialoogi läbi viima?
- Õppisin kuulama, suunama vestlusringi suurema hulga inimeste keskel. Kogegin, et dialoog oma kuldsete reeglitega on meie ühiskonnas kõige turvalisem viis oma mõtteid välja öelda ja ka teiste mõtteid kuulata.
- Ootamist (kellegi mõtlemise ja sõnaseadmise järele), vabaks laskmist (ei pea kogu aeg kiirustama), uute vaatenurkade ja teooriate aktsepteerimist (programmi teoreetiline osa). Aga kõige enam dialoogi kui tehnika läbiviimist. Ja mulle tundub, et see sobib mulle. Kuigi on üsna raske ellu viia, sest inimesed (avalikkus) on harjunud üksteisele „sisse sõitma“, üksteist mitte kuulama ning oma arvamust peale suruma.
- Kui erinevad me oleme, mõista erinevusi, sallivust aruteludel, kuulamise oskust, arukust kehtestamisel, sügavust inimestes ja kuidas seda vaikuse kandes välja tuua.
- Inimesed pulbitsevad võrratutest näidetest, teadmistest ja emotsioonidest. Lihtne on leida ühisosa, kui oled eelarvamustest üle ja ise ka aktsepteeritud.
- Julgust dialoogile kutsuda inimesi. Arusaam, miks dialoogi vaja on.
- Raamatukogud on ideaalsed kohad dialoogide korraldamiseks ja kogukonna liitmiseks. Paremad oskused suhtlemisel, kuulamisel, eneseväljendamisel. Tänu enesearengule olen jaganud teadmisi ka kolleegidele. Lisaks suurepärase koostöö kolleegidega üle Eesti.

[Mõjuanalüüs \(Tilga 2022\)](#)

Kasutatud kirjandus

- Bohm, D. 1996. On Dialogue. London: Routledge.
- Bohm, D., Factor, D. & Garrett, P. 1991. Dialogue: a proposal. <https://www.humiliationstudies.org/documents/BohmDialogue.pdf>
- Brown, J. & Isaacs, D. 2005. The World Cafe. Shaping our Futures Through Conversations That Matter. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Helde, M. L. 2012. The Dialogue Handbook. The art of conducting a dialogue and facilitating dialogue workshops. Danish Youth Council and Danish Centre for Conflict Resolution. https://duf.dk/fileadmin/user_upload/Editor/documents/International/Dialogambassadoererne/DialogueHandbook__final-169600__1_.pdf
- Heierbacher, S. 2007. Dialogue and deliberation. In .- Holman, P., Devane, T., Cady, S. (eds). The change handbook. The definite resource on today's best methods for engaging whole systems. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Isaacs, W. 1999. Dialogue. The art of thinking together: a pioneering approach to communicating in business and in life. New York: Random House.
- Owen, H. 2005. Avatud ruumi meetod. Käsiraamat. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastus.
- Raudsepp, M. 2007. Dialoogi psühholoogiast. Akadeemia 19 (10), 2216–2235.
- Tilga, K. 2022. Kohalike dialoog kohalikus raamatukogus. Möjuanalüüs. Eesti Koostöö Kogu. https://kogu.ee/mojuraport-kohalike-dialoog-kohalikus-raamatukogus/?fbclid=IwAR1O2I2HR-aw3YXxP3LUw4OAKRqN3iKyf042yZEE8FhPed1M_jxU06e3o08
- Wagner, D. , Kafka, B., Blome, C., Krause, J. & Althoff, K. 2013. The AIZ Leadership Tool Box. Leadership for global responsibility. Germany: Bad Honnef. <https://www.giz.de/de/downloads/giz2013-de-aiz-toolbox-leadership-development.pdf>

- Vogt, E. E., Brown, J. & Isaacs, D. 2003. The art of powerful questions: catalyzing insight, innovation and action. United States of America: Whole Systems Associates. <https://www.sparc.bc.ca/wp-content/uploads/2020/11/the-art-of-powerful-questions.pdf>
- Wheatley, M. 2007. Pöördudes üksteise poole. Lihtsad kõnelused taastavad usu tulevikku. Tallinn: Hermes.

Täiendav lugemine ja kuulamine

- David Bohm explaining his vision of dialogue, https://www.youtube.com/watch?v=MhA6AMB_g2A.
- Smith, M. K. 2001. Dialogue and conversation. The encyclopedia of pedagogy and informal education. [2021, detsember 09]. <https://infed.org/mobi/dialogue-and-conversation/>

SOOVITUS

Soovitame tutvuda Soomes loodud „Timeout“ dialoogi meetodiga, mis toetab eri taustaga inimeste kokku toomist ja konstruktiivset avaliku diskursust. <https://www.timeoutdialogue.fi/whats-timeout-about/>

Kas Sul oli huvitav?

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
EI						JAA

Kui mugavalt Sa ennast sellel sündmusel tundsid?

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
EBAMUGAVALT						VÄGA MUGAVALT

Kas Sa julgesid oma mõtteid teistega jagada?

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
EI						JAA

Kas tundsid, et olid kuulatud?

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
EI						JAA

Kas erinevaid seisukohti väärtustati?

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
EI						JAA

Mis jäi Sind sellest sündmusest saatma?

Kas dialoogid olulistel teemadel on Sinu kogukonnas vajalikud?

1 2 3 4 5

POLE ÜLDSE VAJALIKUD

VÄGA VAJALIKUD

Palun ava võimalusel eelmises punktis antud hinnangut

Kas soovivad sõbral osaleda järgmisel dialoogil, mis käsitleb temale olulist teemat?

1 2 3 4 5

EI SOOVITA

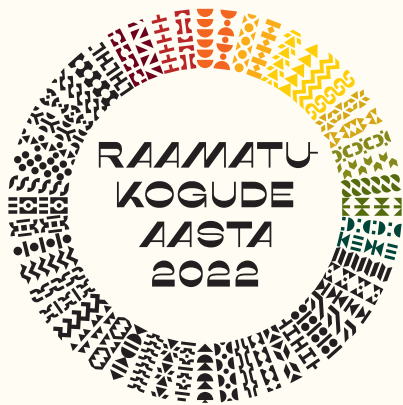
VÄGA SOOVITAN

Millistel olulistel teemadel võiks veel Sinu kogukonnas dialoogi pidada?

Palun vali statistika jaoks oma vanuserühm

- kuni 18-aastane
- 18–30-aastane
- 30–50-aastane
- vanem kui 50

AITÄH!

Maailmas ei ole tugevamat jõudu kui kogukond, kes avastab midagi, millest ta hoolib.

Küsi „Mis on võimalik?“, mitte „Mis on valesti?“ Küsi uuesti.

Pane tähele, millest sa hoolid.

Eelda, et paljud inimesed jagavad sinu unistusi.

Ole julge ja alusta sisukat kõnelust. Räägi inimestega, keda tunnend.

Räägi inimestega, keda sa ei tunne.

Räägi inimestega, kellega sa kunagi ei räägi.

Lase erinevustel oma huvi äratada. Oota, et sind üllatataks.

Hinda teadmishimu kõrgemalt kui kindlat teadmist.

Kutsu kokku kõik, kes huvi tunnevad, et teha kõik, mis võimalik.

Tunnista, et igaüks on mingil alal asjatundja.

Pea meeles, et loovad lahendused sünnivad uutest sidemetest.

Pea meeles, et sa ei kardad inimesi, kelle lugu oled kuulnud.

Tõeline kuulamine toob alati inimesed üksteisele lähemale.

Usu, et mõttekad kõnelused võivad sinu maailma muuta.

Usu inimlikku headusse. Ära kaota sidet teistega.

– Margaret M. Wheatley